

YANGI O‘ZBEKISTONDA INSON QADRIGA E‘TIBOR VA UNING JAMIYATDAGI O‘RNI

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti

Milliy g‘oya, ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi yo‘nalishi talabasi

Raxmatullayev Xayrullo

Annotatsiya. Ushbu maqolada mustaqillik davrida O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy hayotida bo‘lib o‘tayotgan o‘zgarishlar, olib borilayotgan islohotlar va ularning samarasi hamda qayta tahrirlangan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida insonning qadr-qimmatiga berilgan e‘tibor haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: mustaqillik, strategiya, konstitutsiya, president, inson, qadr-qimmat, tenghuquqlilik, Abu Nasr Forobiy.

ВНИМАНИЕ К ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ ЦЕННОСТЯМ И ИХ МЕСТА В ОБЩЕСТВЕ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

Чирчикский государственный педагогический университет, гуманитарный факультет
Исследователь национальной идеи, основ духовности и правового воспитания.

Рахматуллаев Хайрулло

Аннотация. В данной статье отражены изменения, происходящие в общественно-политической жизни Узбекистана в период независимости, проводимые реформы и их эффект, а также внимание, уделяемое человеческому достоинству в новой редакции Конституции Республики Узбекистан.

Ключевые слова: независимость, стратегия, конституция, президент, человек, достоинство, равенство, Абу Наср Фараби.

ATTENTION TO HUMAN VALUES AND ITS PLACE IN SOCIETY IN THE NEW UZBEKISTAN

Chirchik State Pedagogical University Faculty of Humanities

A student of the national idea, foundations of spirituality and legal education

Rakhmatullayev Khairullo

Abstract. This article reflects on the changes taking place in the social and political life of Uzbekistan during the period of independence, the reforms being carried out and their effect, as well as the attention given to human dignity in the revised Constitution of the Republic of Uzbekistan.

Key words: independence, strategy, constitution, president, human, dignity, equality, Abu Nasr Farabi.

Kirish. Davlatning qanchalar buyuk bo‘lishi, uning rivojlanib o‘sishi har bir jamiyatda bir insonning o‘rni qanchalik muhimligini ko‘rsatadi. Bir qator Yangi O‘zbekistondagi yangi o‘zgarishlar jamiyatimizda inson qadrini yana bir bor qanchalik ustun ekanligini isbotladi. Yangi O‘zbekistonda inson qadrining ustun turishi bir necha yillardan beri isbotlanyapti. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan yurtimizda 2022-yil “Inson qadrini ulug‘lash va faol mahalla yili”, 2023-yil esa “Insonga e‘tibor va sifatli ta‘lim” yili deb e‘lon qilingani ham mazkur xalqchil siyosatning jadal davom ettirilishini anglatadi.

Adabiyotlar tahlili. Sh.Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” asarida shunday jumlar bor “Ta‘kidlash kerakki yangi O‘zbekistonni barpo etish – bu shunchaki xohish-istak, sub‘ektiv xodisa emas, balki tub tarixiy asoslarga ega bo‘lgan mamlakatimizdagi mavjud siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma‘naviy-ma‘rifiy vaziyatning o‘zi taqozo etayotgan, xalqimizning asriy intilishlariga mos, uning milliy manfaatlariga to‘la javob beradigan ob‘ektiv zaruratdir”¹[1,11]. Yangi O‘zbekiston g‘oyasida, albatta, inson qadri kafolatlanadi. Yurtimiz tarixida bo‘lib o‘tgan 4-referendum O‘zbekiston tarixida yangi sahifa ochdi unda rivojlangan dunyo mamlakatlari kabi demokratizm, insonparvarlik, tenghuquqlilik, gender tenglik tamoyillariga asoslangan.

Muhokama va natijalar. E‘tibor berib qaraydigan bo‘lsak, Konsitutsiyada inson qadri juda ulug‘langan. Hozirgi Konsitutsiyamizda 155 modda mavjud bo‘lib, unda ishlatilgan so‘zlarning lingvistik-kontent tahlil qilib ko‘radigan bo‘lsak, “inson” so‘ziga urg‘u 35 marta, eski tahrirdagi Konsitutsiyada esa 9 marta, “davlat” so‘zi 43 marta, eski tahrirda esa 15 marta, “xalq” so‘zi esa 70 marta, eski tahrirda 43 marta ishlatilgan. Keyinchalik aytadigan bo‘lsak, butun dunyoda ham inson huquqlari va uning qadri eng oliy qadriyat hisoblanadi Inson huquqlari bo‘yicha umumjahon deklaratsiyasida ham bu keltirib o‘tilgan.

1-modda

Hamma odamlar o‘z qadr-qimmatini hamda huquqlarida erkin va teng bo‘lib tug‘iladilar. Ularga aql va vijdon ato qilingan, binobarin bir-birlariga nisbatan birodarlik ruhida munosabatda bo‘lishlari kerak².

O‘zbekiston Respublikasi Konsitutsiyasining VII bobi Shaxsiy huquq va erkinliklar deb belgilangan, unda O‘zbekiston aholisining huquqlari va erkinliklari keltirib o‘tilgan.

25-modda.

Yashash huquqi har bir insonning ajralmas huquqidir va u qonun bilan muhofaza qilinadi. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og‘ir jinoyatdir. O‘zbekiston Respublikasida o‘lim jazosi taqiqlanadi³.

Tariximizga nazar soladigan bo‘lsak dunyoga dong‘i ketgan bobolarimiz ham insonni qanchalik jamiyatda ustun ekanligini bildirib o‘tishgan. Misol sifatida aytadigan bo‘lsak, Abu Nasr Forobiy o‘zining “Fozil shahar odamlari qarashlari” asarida kishilarni o‘zaro hamkorlikka, xalqlarni tinchlikka chaqirgan. Mutafakkir inson qadrini kamsituvchi jamiyatga qarshi chiqqan. Abu Rayhon Beruniy har bir insonning

¹ Sh.Mirziyoyev.”Yangi O‘zbekiston strategiyasi”.T.:2021

² Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. 30.12.1948.

³ O‘zbekiston Respublikasi Konsitutsiyasi.

qadri o‘z ishini qoyil qilib bajarishida, deb bilgan. Mahmud Zamaxshariy inson qadrini uning din-u diyonati va ilm-u ma‘rifati oshiradi deb qayd etgan. Uch ming yillik tarixga ega o‘zbek davlatchiligi taraqqiyoti davomida tarix g‘ildiragi goh zafarli, goh alamli yo‘llarni bosib o‘tdi. Turonda davrlar osha bir necha yuz millionlab insonlar hayot kechirdi. Yigirmadan ortiq hukmron sulolalar o‘zbek davlatchiligi tug‘ini bir qo‘ldan ikkinchi qo‘lga uzatib bordi. Davlatchiligimiz bir necha bor saltanatchilik bosqichiga ko‘tarildi. Tariximizning inson qadri, xalq manfaatlari ustun bo‘lgan davrlarida taraqqiyot, aksincha bo‘lgan asrlarida esa qoloqlik hukm surdi. Buni yaxshi anglagan ajdodlarimiz inson qadri ulug‘lanadigan adolatli, xalqparvar jamiyatda yashashni orzu qilib, uni barpo etishga intildi.

Davlatchiligimiz tarixida inson qadrini ulug‘lash ildizlarining boshlang‘ich bo‘g‘ini buyuk insoniy qadriyat sifatida dunyoga kelgan “Avesto”da aks etdi. U kishilik tarixida cheksiz tafakkur va taraqqiyot g‘oyasi sifatida moziy maydoniga chiqdi. Milliy tariximizning eng qadimgi yozma manbasi bo‘lgan mazkur asar insonlarni komillikka erishishga, o‘zi va o‘zgalar qadrini ulug‘lash uchun teran tafakkur qilishga da‘vat etdi. Unda “Haqiqat — oliy sharofatdir”, degan g‘oya ilgari surildi. Inson qadr-qimmatining mislsiz o‘lchovi bo‘lgan haqiqat adolatga, sharofatga olib boradigan buyuk qudrat ekanligi uqtirildi. “Avesto” shu yo‘l bilan qariyb ming yil davomida kishilarni inson qadrini ulug‘lashga undab keldi. Inson qadri har narsadan ustun bo‘lgan adolatli davlat va jamiyat qurish orzusi urug‘ini kishilar qalbiga qadadi.

Muqaddas islom dinida ham inson qadri g‘oyasi asosiy o‘rinlardan birini egallaydi. Zero, Qur‘oni karim va hadisi shariflarda inson qadri, haq-huquqlari masalalariga keng o‘rin berilgan. Muhtoj kishilarga yordam berishga, saxovatli va insofli bo‘lishga da‘vat qilingan. Tasavvuf (so‘fiylik) ham musulmonlarni inson qadr-qimmatini yerga urmaslikka undagan. Yassaviya, kubroviya va naqshbandiya tariqatlari namoyandalari inson qadrini ulug‘lashni targ‘ib qilib kelgan. Har bir inson yaxshi yashashi, hayoti go‘zal mazmun kasb etishi — oliy qadriyat. Ular ertaga emas, bugun yaxshi yashashni istaydi. Davlatimiz rahbari prezidentlik faoliyatining ilk kunlaridayoq xalqimizga tinch va osuda hayot kechirishi uchun yaxshi sharoit yaratib berishni maqsad qildi va mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar ana shu ezgu maqsad-muddaoga qaratildi. Prezidentimiz qayerga bormasin, aholi bilan uchrashib, ularning xohish-istaklari, qiziqishlari, duch kelayotgan muammolariga alohida e‘tibor berdi, mahallama-mahalla yurib, odamlarning dard-u tashvishini eshitdi. Shu orqali odamlar qalbiga yo‘l topdi. Qahraton qishdan so‘ng chiqqan oftob nurlari butun borliqqa jon bag‘ishlagani kabi o‘ksik qalblardagi muzlar eridi. Natijada odamlarning ruhiyatida katta o‘zgarish yuz berdi. Fuqarolarning ijtimoiy faolligi ortdi, siyosiy xabardorlik darajasi ko‘tarildi. O‘z xalqi va millati urf-odat, an‘ana hamda qadriyatlarini e‘zozlashi, o‘z yurtini himoya qilishi, moddiy va ma‘naviy meroslariga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi vatanparvarlikning oliy belgisi hisoblanadi. Bu haqida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev qayd etganidek: “Vatanparvarlik har bir davlat hayotining ma‘naviy asosi hisoblanadi va jamiyatni har tomonlama rivojlantirish borasida eng muhim safarbar etuvchi kuch sifatida namoyon bo‘ladi.”⁴

⁴ Ш.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.: «Ўзбекистон», 2017. 230-б.

Shu vaqt mobaynida odamlarning har daqiqa og‘ir tegirmon toshidek yelkasida yuk bo‘lib kelgan eng katta muamolariga yechim topildi, shu bilan birga xalq hayotidan uzilib qolgan ayrim rahbarlar va mansabdor shaxslar xalq ichida yurishga, fuqarolar bilan yuzma-yuz uchrashib, ularning muamolari bilan yashashga o‘rgandi. Bu tufayli aholining yashash sharoitlari, turmush tarzlari tubdan yaxshilandi hayot darajasida sezilarli ijobiy o‘zgarishlar sodir bo‘ldi. Eng muhimi, ularning kayfiyati, yashash sharoitlaridan quvna, dunyoqarashi va hayotga munosabati o‘zgarib, ertangi kunga mustahkam umid paydo bo‘ldi. Prezident Administratsiyasi, Davlat xizmatini rivojlantirish agentligi, Xalq qabulxonalarining mas‘ul xodimlari, Respublika vazirlik, idora va tashkilotlari hamda viloyat, tuman va shahar sektorlari, sohaviy tashkilotlar rahbarlari boshchiligidagi guruhlar aholining murojaatlaridan kelib chiqqan holda amalga oshirilgan ishlar bilan tanishdi. Joylarda aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun zarur chora-tadbirlarni ko‘rdi. Jumladan, “Qizil hudud”ga kiritilgan mahallalar holatini yaxshilash maqsadida ichki tuproq yo‘llarga tosh-shag‘al yotqizish bo‘yicha 15 ta mahalladagi 66,6 kilometr yo‘llar tanlanib, shag‘al-tosh to‘kilmogda. Jumladan, Urgut tumani Mo‘minobod mahallasida 5,6 kilometr, Narpay tumani No‘g‘ay mahallasida 5,3 kilometr, Jomboy tumani Sarqipchoq mahallasida 3,9 kilometr, Pstdarg‘om tumani Elbek mahallasida 3,2 kilometr, Paxtachi tumani Quvondiq mahallasida 2,8 hamda Ishtixon tumani O‘zbekqo‘rg‘on mahallasida 2,5 kilometr ichki yo‘llar shag‘allashtirildi. Bundan tashqari, viloyatdagi 135 kilometr uzunlikdagi avtomobil yo‘llarida ta‘mirlandi. Viloyat aholisiga qo‘shimcha 1220,5 tonna suyultirilgan gaz yetkazib berildi. Elektr ta‘minotini yaxshilash maqsadida 209 ta temir beton tayanchlar yangilandi hamda 9,1 kilometr yangi tarmoq tortildi. Aholini toza ichimlik suvi bilan ta‘minlash maqsadida 2 kilometrqa yaqin tarmoq tortildi. ⁵

Aholiga qulay sharoitlar yaratilyotgan bir davrda, xalqimiz tomonidan kelajagimiz bulgan yoshlar ham chetda qolmayapti, ularga har sohada turli xil imkonyatlar yaratilmogda 3-renessans uchun bo‘lgan e‘tibor juda kuchli.

“Sizlar ko‘p kitob o‘qigan, bilimli avlod sifatida yurtimiz o‘tmishda jahon sivilizatsiyasi beshiklaridan biri bo‘lganini yaxshi biasiz. Siz Xorazmiylar, Farg‘oniylar, Beruniy va Ibn Sino, Ulug‘bek, Navoiy va Boburlar, Buxoriylar, Termizilar avlodisiz. Ana shunday buyuk vatandoshimiz yaratgan bebaho bilim va kashfiyotlar bugun ham butun insonyatga xizmat qilmogda.”

Shavkat Mirziyoyev

Prezident Shavkat Mirziyoyev “O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining o‘ttiz bir yillik bayramiga tayyorgarlik ko‘rish va uni yuqori saviyada o‘tkazish to‘g‘risida”gi qarorni imzoladi. Xuddi shunday hujjat har yili Mustaqillik kuni arafasida qabul qilinadi.

“So‘nggi yillarda, dunyoda koronavirus pandemiyasi va iqtisodiy inqiroz, keskin raqobat, turli qarama-qarshilik va ziddiyatlar tufayli yuzaga kelgan g‘oyat og‘ir va murakkab vaziyatda mard va olijanob xalqimizning fidokorona mehnati bilan Yangi O‘zbekistonni barpo etish va uni jahonga tarannum qilish

⁵ <https://uza.uz/>

bo'yicha muhim natijalarni qo'lga kiritayotganimiz, bu yutuqlar xalqaro jamoatchilik tomonidan e'tirof etilayotgani, eng asosiysi, vatandoshlarimizning ongu tafakkuri, dunyoqarashi o'zgarib, ular islohotlar samarasini kundalik hayotida his qilib yashayotganini alohida ta'kidlash zarur”, — deyiladi hujjatda.

“2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish, erishilgan yutuqlarni mustahkamlab, tub islohot jarayonlarini yangi bosqichga ko'tarish, inson huquq va manfaatlari, uning qadri, sha'ni va g'ururini yetakchi o'ringa olib chiqish ustuvor vazifamizga aylangan hozirgi vaqtda yurtimizda tinchlik va barqarorlikni saqlash, davlatimizning hududiy yaxlitligi va bo'linmasligi, sarhadlarimiz daxlsizligini ta'minlash, millatlararo totuvlik, diniy bag'rikenglik va hamjihatlikni mustahkamlashga intilish ko'p millatli xalqimizni yanada birlashtiradigan, yuksak marralarga safarbar etadigan beqiyos kuchga aylanib bormoqda”, — deya qayd etiladi qarorda.⁶

Xulosa. Inson qadri tarixda, dinda, madaniyatda qanday olg'a surilgan bo'lsa, biz shu erkinliklarning barchasini umumlashtirdik va uni oliy qadriyat darajasiga olib chiqdik hamda uni hozirgi kunda siyosat bilan birga olib boryapmiz va bu ishlarda rahbarimizning, yurtimizning o'rni beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyot va resurslar:

1. Sh.Mirziyoyev.”Yangi O'zbekiston strategiyasi”.T.:2021
2. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. 30.12.1948.
3. O'zbekiston Respublikasi Konsitutsiyasi.
4. <https://uza.uz/>
5. uchquduq-xtb.uz.

⁶ uchquduq-xtb.uz. NAVOIY VILOYATI VILOYATI UCHQUDUQ TUMANI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI BO'LIMI. 04.08.2022-YIL